

Redelijke aanpassingen

Wat kan, wat mag en wat moet?

Eureka, Diestsesteenweg 722, 3010 Kessel-Lo
Eureka.eu www.adibib.be

vu Eureka ADIBib Anny Cooreman
 Diestsesteenweg 722, 3010 Kessel-Lo

Redelijke aanpassingen kennen en toepassen leidt tot vele vragen. Zowel de school als ouders vragen toelichting bij wat nu eigenlijk mag of moet bij leerlingen met leerstoornissen.

Anny Cooreman en het Eureka-team schreven deze brochure met daarin op een rijtje gezet 'Wat kan, wat mag en wat moet'. Elke school krijgt de gedrukte brochure. Deel de inhoud digitaal en gedrukt met je netwerk. Gebruik het actief bij beslissingen en eventuele betwistingen. Kies eerst de weg van constructieve dialoog met alle betrokkenen.

Elke school krijgt één doosje gevoelskaarten 'Wormpje in de knoop'. Eva Maasen, die zelf de gevolgen van leerstoornissen goed kent, tekende haar emoties en gedachten. Zij studeerde succesvol af dankzij haar inzet en de redelijke aanpassingen. Kijk hoe je de gevoelskaarten kan inzetten individueel, in de klas en in het schoolteam.

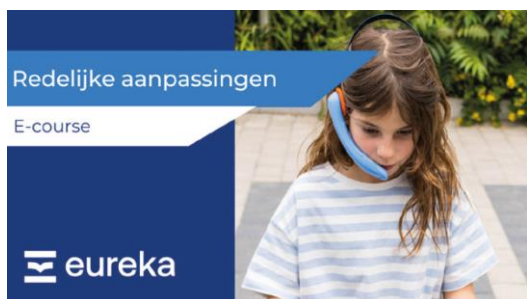

De kaarten maken gevoelens bij de gevolgen van leerstoornissen bespreekbaar.

Elke school en elke ouder kan het leed hiervan verzachten. Een fijn werkinstrument.

<https://eureka.eu/werkboeken/gevoelskaarten/>

E-course Redelijke Aanpassingen
 Auteurs L. Hermans en S. Hechtermans.

<https://eureka.eu/redelijkeaanpassingen/>

Inhoudstafel

1	Redelijke aanpassingen: wat kan, wat mag en wat moet?	5
1.1	Eureka kiest voor doelgroep leerstoornissen en neurodiversiteit	5
1.2	Groeien in talent	5
1.3	Mankementen herkennen en erkennen	5
1.4	Redelijke aanpassingen: hefboom en springplank	6
2	Korte termijn als start voor lange termijneffecten	6
2.1	Streef naar effect op korte en lange termijn	6
2.2	Visie op Redelijke Aanpassingen	6
3	Wat is een redelijke aanpassing?	7
3.1	Een redelijke aanpassing is een recht van de leerling	7
3.2	Zijn redelijke aanpassingen wel redelijk?	7
3.3	Gelijke kansen of kans op gelijkwaardigheid?	8
3.4	Hoe zorg ik dat een aanpassing redelijk is?	9
3.5	Het Departement Onderwijs ondersteunt redelijke aanpassingen in elke school	10
4	Hoe redelijke aanpassingen leerkrachtvriendelijk inzetten?	10
4.1	Basisprincipe redelijke aanpassingen binnen je school	10
4.2	Zorgcontinuüm	11
4.3	Redicodis als eerste stap in de eigen klas of school	11
5	Decreet Leersteun	13
6	Ondersteuning vanuit het CLB	14
7	Wat bepaalt de wet?	15
8	Wat met getuigschriften en diploma's?	16
8.1	Autonomie van de klassenraad	16
8.2	Flexibele leertrajecten	16
8.3	Hoe kijkt de onderwijsinspectie naar leerlingenbegeleiding en gelijke onderwijskansen?	17
9	Deze redelijke aanpassingen kan en moet elke school vertalen naar de eigen omgeving	19
9.1	Eerste stappen	19
9.2	Redelijke aanpassingen en hun struikelblokken	20
10	Waar kan je terecht met een vraag of klacht?	21
11	Jouw school ook een ADIschool met ADIBib en LeesVoor!	22
11.1	Een gratis recht voor leerlingen in basis, secundair en HBO5 met attest	22
11.2	LeesVoor! via ADIBib en vraag hulp aan ADIL	22
12	Enquête gebruikers ADIBib en LeesVoor!	23
12.1	Hoe evalueren leerlingen, ouders en scholen het effect van ADIBib?	23
12.2	Wie ondersteunt de startende leerling met compenserende software?	23
12.3	Hoe maken we onze school digitaal toegankelijk?	24

1 Redelijke aanpassingen: wat kan, wat mag en wat moet?

1.1 Eureka kiest voor doelgroep leerstoornissen en neurodiversiteit

Een leerling in een rolstoel of een leerling die doof is of blind is, toont in zijn belemmeringen op een ondubbelzinnige manier zijn of haar noden. Het is voor de buitenwereld duidelijk dat aanpassingen noodzakelijk zijn. De weg naar inclusie is voor hen al lang bezig en is nog broodnodig.

Er zijn heel wat leerlingen die niet voldoende vorderen. Een aantal daarvan heeft vooral redelijke aanpassingen nodig. Mits hulpmiddelen en compenserende inzet kunnen ze hun kennis en kunnen (aan)tonen. Adequate ondersteuning die autonomie en competentie ondersteunt, verhoogt het welzijn en verbetert het zelfbeeld. Scholen vragen al dan niet naar een attest. Het CLB gaat al dan niet mee in de diagnostische vraag en maakt het verslag dat toegang geeft tot verhoogde zorg. Een leerling die ondanks potentieel niet voldoende vordert in het gewoon onderwijs heeft een grote nood aan redelijke aanpassingen om op school te kunnen werken aan welzijn, competentie en autonomie.

De groep leerlingen die een hardnekkige leerstoornis heeft die weerstandig is aan intensieve remediëring zetten we in Eureka centraal. We zoeken vooral (h)erkenning voor dyslexie, dysorthografie, dyscalculie, dysfasie, ADD, ADHD, ASS, HB en tweemaal speciaal en de eventuele nieuwe letternamen of herkenbare beelden.

1.2 Groeien in talent

“Ik heb door die intensieve aanpak vooral geleerd mijn talenten te ontdekken. Als ik die volop gebruik, voel ik me goed en zie ik dat ik ook op schools vlak beter vorder. Mijn talent is beeld en muziek. Ik teken mijn cursus, ik zet definities op muziek, ik laat sneller los wat toch niet gaat, ik koos keuzevakken waar ik kan uitblinken.” “Onze zoon is een echte doorzetter en mensenvriend. Door zijn lief karakter hebben veel leerkrachten zich voor hem al sterk ingezet. Hij toont vrienden hoe het ook nog kan met de computer. Hij is aandachtig voor de kinderen in zijn klas die er niet bij horen.”

“Ik was heel goed in wiskunde. Onze dochter herken ik daarin. Toen volgde ik nog een master meertalige bedrijfscommunicatie omdat mijn talige vaardigheden me onzeker maakten. Nu ik weet dat mijn dochter dysfasie heeft, snap ik beter hoe ik haar verder kan helpen. Ik onderzoek nu hoe ik met AI mijn dochter talig zal kunnen ondersteunen.”

Een leerstoornis kan een bron van talent zijn. Het anders en divers denken brengt oplossingen vanuit een onverwachte kijk. Het ontwikkelen van andere vormen van denken kan leiden tot nieuwe en creatieve ontwikkelingen.

1.3 Mankementen herkennen en erkennen

Een leerstoornis is per definitie hardnekkig. Als intensieve en effectieve remediëring na 6 maanden niet voldoende effect heeft, kan je denken aan een leerstoornis. Een leerstoornis is een breinbreker voor de gemotiveerde leerkracht. Het is vaak een bron van zorg en frustratie voor de ouder. Het is voor de leerling de start van frustratie met bijhorende demotivatie en ontmoediging als de school en het gezin de leerstoornis niet erkennen, herkennen en begrijpen.

Leerlingen weten zelf vaak niet wat ze echt nodig hebben. Ze hebben altijd dubbelgezien of kennen hun eigen hanenpoten van bij de eerste start van het schrijven. Ze kunnen nog niet aangeven wat er bestaat dat hen kan helpen. Ze kennen de mogelijkheden niet van compenserende hulpmiddelen. Elk hulpmiddel kan een nieuwe belasting zijn in hun aanvoelen.

Ouders doen er vaak alles aan om hun kinderen de extra kansen te bieden die nodig lijken te zijn. Ze kloppen aan bij de school met vragen en onzekerheden. Ze informeren zich en roeren zich. Ze doen beroep op derden als ze zich niet gehoord voelen.

De onduidelijkheid over de noden maakt beslissen moeilijker voor de school en vooral voor **de leerkracht(en)**.

Het is niet mogelijk elke leerling met specifieke zorgnoden precies in te schalen. Er is een subjectieve inschatting van de leerling zelf, de ouder, de leerkracht, de vakleerkracht, de zorgleerkracht, de leerondersteuner, de logo en ... Hoe kom je tot overeenstemming? Hoe kom je tot een zinvolle invulling op korte termijn en met het doel op lange termijn?

1.4 Redelijke aanpassingen: hefboom en springplank

De redelijke aanpassingen helpen bij het omzetten van de mankementen in talenten. Elke leerkracht en elke school die daarin slaagt, draagt bij aan de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Door het actief gebruik van specifieke hulpmiddelen en compenserende tools kunnen zij mee.

Onze onderwijswereld is zoekende in regelen en treffen van maatregelen. Mag het wel? Dat moet toch niet? Iedereen gelijk? Hoe gelijkwaardige kansen scheppen zonder te discrimineren? Deze waarden en normen lokken in de school en maatschappelijk heftige discussies uit.

Eureka informeert hiermee scholen en ouders over: wat redelijke aanpassingen betekenen, wat je als school kan en mag inzetten, hoe je mag aanpassen en differentiëren met het doel een getuigschrift of studie-attest te geven dat toegang geeft tot gelijkwaardig onderwijs. De wet opent de weg naar een actieve en inclusieve participatie aan de onderwijswereld.

Eureka informeert ouders en hun kinderen. De wet staat aan hun kant. De verbindende dialoog met de school opent deuren. Ouders zijn de krachtigste ambassadeurs voor hun kinderen. Informeer je, zoek hoe je de school sensibiliseert en paveit de weg voor de kinderen die in die school en bij die leerkracht komen na jouw kind.

Deze brochure biedt je een kaart van de mogelijke wegen om kinderen te helpen openbloeien.

We werken nu al aan de volgende brochures met nog meer stappenplannen en concrete tools.

2 Korte termijn als start voor lange termijneffecten

2.1 Streef naar effect op korte en lange termijn

1. Denk lange termijn en pas korte termijn toe. Welke interventies maken de leerling vaardiger en competent? Hoe zal de leerling in het volwassen leven zijn leerstoornis compenseren?
2. Redelijke aanpassingen maken leerlingen autonomer, meer betrokken en competent. Streef met de compenserende maatregelen naar een duidelijk effect bij de leerling en onderzoek vooral het lange termijn doel.
3. Vaak is het zo dat een kleine aanpassing al snel een groot effect kan hebben. Een leerling die autonoom is, zorgt ervoor dat de leerkracht tijd heeft voor iedereen.
4. Leer je leerkrachtenteam denken vanuit UDL (Universal Design of Learning) met centraal WAAROM? HOE? WAT? Denk divers in aanbod en evaluatie zodat elke leerling de onderwijsdoelen kan nastreven.
5. Voorzie voldoende vorming en ondersteuning van je leerkrachtenteam.

2.2 Visie op Redelijke Aanpassingen

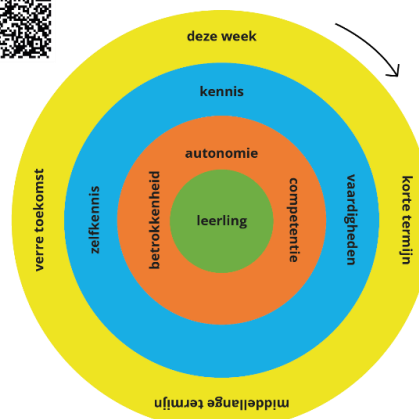
Anny Cooreman,
Founder Eureka
Master Pedagogie
Master of Architecture
Peacebuilding

<https://eureka.eu/redelijkeaanpassingen>

Sandrine De Coster,
Voorzitter Sprankel
Leerproblemen vzw
Master Logopedie,
Lector HOGENT

Eureka-Kaleidoscoop, ontwikkeld door A. Cooreman, Eureka

oranje
autonomie
betrokkenheid
competentie

blauw
kennis
vaardigheden
zelfkennis

geel
deze week
korte termijn
middellange termijn
verre toekomst

Draai de schijven.
Onderzoek verschillende opties.
Verruim de dialoog.

3 Wat is een redelijke aanpassing?

3.1 Een redelijke aanpassing is een recht van de leerling

Een redelijke aanpassing is in deze brochure een schoolse maatregel. Je stelt vast dat de participatie van een leerling moeilijker is dan voor klasgenoten. De leerling leert niet vlot genoeg lezen, schrijven, rekenen, onthouden, toepassen, ... hoewel de mogelijkheden er zijn. De onderwijsbehoeften van de leerling wijken af van wat in de school gangbaar is voor alle leerlingen. De school wil redelijke aanpassingen toestaan die de kansen op het actuele studieverloop sterk doen toenemen. Dit mag, dit kan en dit moet.

Een redelijke aanpassing is een recht van de leerling. De context (ouders, klasleerkracht, CLB, zorgomkadering, externe professionele hulpverlener) doet suggesties of stelt een redelijke aanpassing voor. De school moet de redelijke aanpassing toestaan als hierdoor een handicap-situatie wordt opgeheven. Dankzij die redelijke aanpassing kan de leerling op voldoende mate zijn kennen en kunnen tonen.

ZO KAN HET OOK

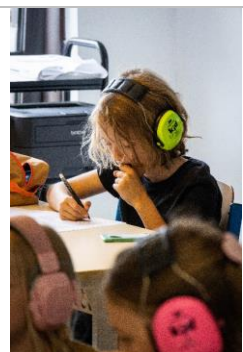
Redelijke aanpassingen weigeren bij examens is niet toegestaan

Unia 23 augustus 2019 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

Een school verzag geen redelijke aanpassingen, waardoor een scholier niet slaagde voor zijn examen en van studierichting moest veranderen. Unia contacteerde de school die daarna terugkwam op haar beslissing.

Nochtans werd er in het begin van het schooljaar afgesproken dat de school rekening zou houden met de aandachtstoornis van de leerling in kwestie. Zo werden de redelijke aanpassingen opgesteld waardoor de scholier zoals iedereen de les kon volgen en zijn examen meedoen.

Maar met de laatste examenreeks ging het mis. Toen werden de redelijke aanpassingen aan de kant geschoven. Gevolg? De scholier slaagde niet in zijn examens en de klassenraad besliste dat hij naar een beroepsrichting moest. Unia schreef samen met de ouders van de leerling een brief naar de school. Die brief legde uit dat scholen wettelijk verplicht zijn redelijke aanpassingen te voorzien tijdens het schooljaar en de examens. De school roept de klassenraad terug bij elkaar en beslist om de leerling toch in de studierichting te laten verder studeren.

3.2 Zijn redelijke aanpassingen wel redelijk?

Een aangepaste bril of een hoorapparaat? Daar zijn weinig vragen over, het mag altijd als de leerling het hulpmiddel nodig heeft. Spellingcontrole, een tafelkaart, voorleessoftware, onthoudschema's, ... ? Waarom mag de ene leerling dit wel gebruiken en de andere niet? Is dat wel rechtvaardig? Mogen wij een leerling toestaan om spellingcontrole te gebruiken, zal de toekomstige werkplaats dit wel toestaan? Moet je leerlingen blijven 'pamperen'? Tafels moet je toch beheersen als je een richting met veel uren wiskunde wil volgen?

Vele en terechte vragen die in elke klas en in de klassenraad kunnen leiden tot heftige discussies.

ZO KAN HET OOK

Hoe kan een strip een redelijke aanpassing zijn?

<https://tinyurl.com/oudersvoorinclusie>

We keken mee in een klas vierde leerjaar...

Wanneer de leerlingen een bib-boek moeten halen en lezen om tot rust te komen, neemt Xavier een strip. Zijn overbuur spreekt hem erop aan, en meldt het dan ook aan de leerkracht. ... De leerkracht maakt de klas attent op de time-timer (nog 5 minuten), "tot dan enkel lezen". Xavier stapt naar de boekenkast om een ander boek te kiezen en keert terug met een dik leesboek uit de reeks "de Waanzinnige Boomhut". Een paar andere kinderen komen ook een boek wisselen. Hij doet teken naar een medeleerling dat ze beiden een boek van de Waanzinnige Boomhut hebben en ze tonen elkaar tekeningen. Dan buigt hij zich weer over zijn boek. ...

Het vroeg een bewuste afweging van de leerkracht, die is besproken met de ouders. Zou men verder een type boek opleggen aan deze leerling, omwille van het leesniveau dat moet gehaald worden? Of wordt de keuze van boek "losgelaten", om druk te verminderen en plezier te stimuleren? ... Deze aanpassing draagt bij aan hoe de leerling zich goed kan voelen in de klas. Net als de andere leerlingen, kiest de leerling welk boek hij leest en wanneer hij een ander boek gaat halen (autonomie). ... Deze redelijke aanpassing voor de leerling wordt onderdeel van een inclusieve leeromgeving wanneer de boekenkast een gevarieerd aanbod aan boeken, strips, graphic novels, fotoboeken, weetboeken,... heeft, en wanneer alle leerlingen weten dat het ok is om een boek te kiezen dat hen aanspreekt.

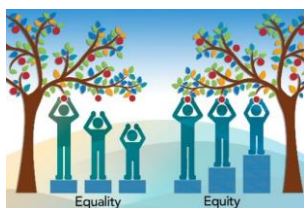
3.3 Gelijke kansen of kans op gelijkwaardigheid?

Kunnen we op dezelfde manier denken over de schoolcarrière van een leerling die een leerstoornis heeft en zo beperkt is in het leren? Een redelijke aanpassing maakt dat een leerling talentrijk verder kan ontwikkelen en daarbij redelijke kansen krijgt om de beperkingen hanteerbaar te maken. Focus hierbij op de ondersteuningsnood en op de talenten, minder op de beperking.

ZO KAN HET OOK

Om gelijke kansen te geven moet je uitzonderingen durven maken

<https://tinyurl.com/diversity-resources>

Laten we iedereen bij het praktisch rij-examen gelijkstellen. Brillen laten we dus niet meer toe. Dan is iedereen gelijk. We beseffen allemaal dat een bril nodig is om volwaardig deel te nemen aan het verkeer. We zijn het vrij snel eens dat een bril een redelijke aanpassing is. Hier is nooit discussie over. Bij het theoretisch rijexamen kan het niet snel genoeg kunnen lezen of anderstalig zijn de kansen om te slagen verminderen. Er bestaat een mogelijkheid om deel te nemen aan een aangepaste examensessie. Dit is een redelijke aanpassing. Je moet als deelnemer de toelating krijgen om deel te nemen aan de aangepaste sessie. Zo kunnen studenten met dyslexie met een attest van het CLB meer tijd krijgen.

3.4 Hoe zorg ik dat een aanpassing redelijk is?

Het voorzien in collectieve aanpassingen ontslaat de school of leerkracht niet van de verplichting in het voorzien van individuele aanpassingen wanneer dit bijkomend nodig is om de participatie van een persoon met een handicap te garanderen.

De aanpassing is effectief. Deze helpt de leerling om zo zelfstandig mogelijk deel te nemen aan het onderwijs. De hinderpalen in het onderwijs nemen af of verdwijnen dankzij de aanpassingen.

De aanpassing is proportioneel of in verhouding. De aanpassing is haalbaar. De aanpassing moet in voldoende mate voordeel brengen in het onderwijsleerproces van de leerling. De inspanning of middelen die nodig zijn om deze toe te passen moeten daarmee in verhouding staan. Men kijkt zowel naar de financiële inspanningen als naar de personeelstijd. Disproportioneel is bijvoorbeeld één leerkracht verschillende lestijden voor één kind inzetten.

De aanpassing is niet discriminerend. De gelijkwaardigheid van kansen moet aanwezig blijven voor alle leerlingen. **Negatieve discriminatie is niet toegestaan.** Het argument dat andere leerlingen dit ook niet mogen is geen geldig juridisch argument.

De aanpassing is in overeenstemming met bestaande wet- en regelgeving. De aanpassing moet voldoen aan de wettelijke verplichtingen van de onderwijsinstelling ten aanzien van inclusie en gelijke kansen.

De aanpassing bevordert de zelfstandigheid en gelijkwaardige participatie. Raadpleeg deze modellen met bruikbare voorbeelden.

<https://tinyurl.com/katholiekonderwijs-infofiche>

ZO KAN HET OOK

Redelijke aanpassingen voor dove studente op stageplaats

UNIA 19 december 2019 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

Een jonge **dove studente** studeert voor kinderopvang-assistent. Maar ze krijgt een negatieve evaluatie tijdens haar stage bij kinderen van 0 tot 3 jaar. De reden? Ze zou door haar handicap “de kinderen in gevaar brengen”.

De moeilijkheden die een jonge studente tegenkomt op haar stageplaats, staan in rechtstreeks verband met haar handicap. Ze heeft een implantaat waardoor ze een gehoorniveau heeft dat dicht bij de norm ligt. Toch kan ze met dat implantaat niet alle geluiden horen (gezoem, de geluiden van de babyfoon, het geluid van een vallend kind, ...). De studente contacteert Unia: ze vindt het oneerlijk dat ze niet geslaagd is voor haar stage door moeilijkheden die verband houden met haar doofheid. Unia neemt daarom contact op met de school en ontdekt dat de studente geen redelijke aanpassingen heeft gevraagd. Het meisje dacht voldoende gehoor te hebben via haar implantaat. Maar de ervaringen met de stage toonden aan dat dit niet zo was.

Unia brengt de verschillende partijen bij elkaar om een oplossing te vinden die de studente in staat stelt haar stage opnieuw te voltooien. We zoeken samen redelijke aanpassingen die de belemmeringen beperken die haar handicap met zich meebrengt. De school stemt ermee in om met de stageplaats de volgende redelijke aanpassingen te voorzien:

permanent met twee werken om de veiligheid van de kindjes te waarborgen; een concrete definitie maken van de communicatiemiddelen tussen het professionele team en de leerling; een bijeenkomst vóór de stage organiseren met het professionele team om de drempels en moeilijkheden in verband met de handicap te bespreken; het team informeren en eventuele angsten van het team wegnemen.

3.5 Het Departement Onderwijs ondersteunt redelijke aanpassingen in elke school

“Het Departement Onderwijs Vlaanderen investeert in projecten die de implementatie van redelijke aanpassingen mogelijk maken. Met de DigiSprong en projecten zoals Eureka ADIBib, kan de computer alvast effectief ingezet worden om het lezen, spellen en schrijven te ondersteunen met redelijke aanpassingen. Kwaliteitsvol onderwijs voor alle leerlingen, dat werkbaar blijft voor de leraar: dat is de ambitie van het decreet leersteun en het bijbehorende nieuwe leersteunmodel. Elke leerling moet zich optimaal kunnen ontwikkelen met een maximale leerwinst” Klasse september 2023.

Leersteun, Adiboeken en voorleessoftware zijn gratis voor doelgroepen met specifieke onderwijsbehoeften in het basis- en secundair onderwijs.

Kenniscentrum Digisprong publiceerde onlangs de brochure “Iedereen mee! Voorleessoftware als redelijke aanpassing”. Deze dient als een praktische gids om de meest voorkomende vragen over het gebruik van voorleessoftware als redelijke aanpassing te beantwoorden.

ZO KAN HET OOK

De digitale kloof is ook op school een realiteit.

Unia 15 mei 2023 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Andere gronden

Omdat een leerling geen computer had, kon die het huiswerk niet maken op het online platform van de school. Unia ging samenzitten met de school om een oplossing te onderhandelen.

Unia zocht een alternatief.

De school stelde in eerste instantie voor dat de leerling het huiswerk op een schoolcomputer zou maken tijdens de turn- of muziekles. Unia zag daarin een risico op stigmatisering. Bovendien zijn die momenten niet bedoeld om huiswerk te maken, maar om stoom af te laten.

Gratis toegang tot een computer op school.

De school stelde daarop voor om het huiswerk te maken tijdens de naschoolse studie.

Unia vroeg om de studie gratis te maken en de school stemde daarmee in. Dankzij onze tussenkomst heeft de leerling nu op school toegang tot een computer zonder extra kosten.

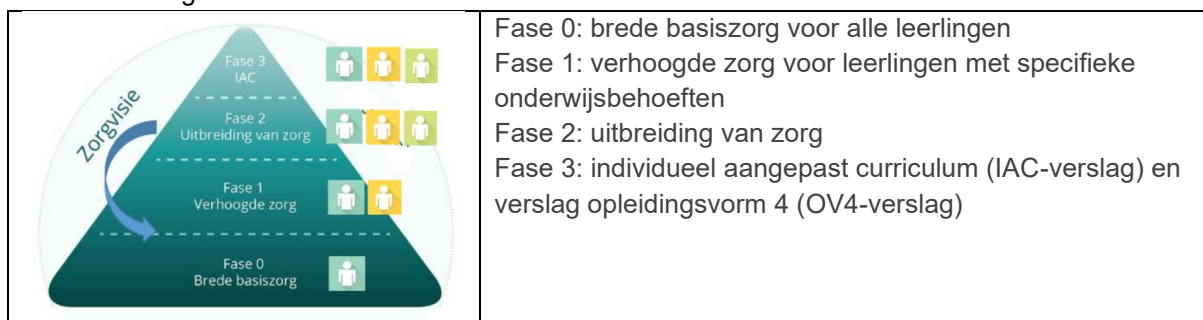
4 Hoe redelijke aanpassingen leerkrachtvriendelijk inzetten?

4.1 Basisprincipe redelijke aanpassingen binnen je school

1. Het recht op inclusief onderwijs is één van de rechten van het kind. Redelijke aanpassingen maken daar integraal deel van uit. Het weigeren ervan is een vorm van discriminatie.
2. Een redelijke aanpassing beoogt de inclusie van elke leerling op de meest ruime manier. Een leerkracht, directie of school **moet** de redelijke aanpassingen die de kans op onderwijs borgen, toestaan en inzetten.
3. Werk redelijk: aanpassingen die alle leerlingen ten goede komen, kan je meteen opstarten.
4. De onderwijsbehoeften van de leerling staan centraal.
5. Observeer van nabij. Volg de kinderen breed op.
6. Ga in de beginfase van zorgnoden vooral in dialoog met ouders en de leerling.

4.2 Zorgcontinuüm

Hoe scholen de begeleiding en ondersteuning organiseren om elke leerling de juiste hulp te geven, staat in het zorgcontinuüm.

Brede basiszorg en verhoogde zorg zijn een primaire taak van de leerkracht en de zorgcoördinator in de eigen school.

Je vindt hier heel wat uitgewerkte stappenplannen en fiches om de kwaliteit van de verhoogde zorg leerkrachtvriendelijk te verbeteren. De hulpvragen van scholen sluiten vooral aan op de doelgroep die in aanmerking komt voor basiszorg. Dit zijn de thema's die leerkrachten vaak zoeken.

1. Talenten centraal en coöperatieve werkvormen

<https://divergent.gent/ondersteuning-basis/>

2. Ondersteunen bij het leren leren

Fiches over automatisatie, transfer maken, starten, organiseren, zelfregulatie, ...

<https://tinyurl.com/katholiekonderwijs-leren>

3. Thema werkhouding en gedrag

Tips en fiches over motivatie, zelfregulatie van gedrag, afspraken, ...

https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/download/content/70a61d96-7654-4940-81dc-6a17f78fcd58/attachments/TLER_263_Steekkaarten_WERKHOUDING_en_GEDRAG.pdf

4.3 Redicodis als eerste stap in de eigen klas of school

Met de ReDiCoDi-maatregelen ondersteunen we het leren van alle leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, ongeacht de beperking die officieel bij hen werd vastgesteld. **ReDiCoDi staat voor Remediëren, Differentiëren, Compenseren en Dispenseren.** Ten onrechte stelt men vaak dat ReDiCoDi-maatregelen enkel van toepassing zijn op leerlingen met een officieel vastgestelde beperking. Alle leerlingen die (tijdelijk) moeilijkheden ervaren bij het leren en daardoor beperkt worden in de participatie aan het onderwijsgebeuren, kunnen ReDiCoDi-maatregelen nodig hebben. Deze maatregelen maken een sterke leeromgeving voor alle leerlingen mogelijk:

1. Remediërende maatregelen: het probleem op een directe manier aanpakken door instructie en het aanleren van strategieën.

Remediëring hoort bij goede klaspraktijk. Wend dit volop aan in brede basiszorg en verhoogde zorg.

Bij **preteaching** neem je de leerstof kernachtig door met leerlingen die wel varen bij extra uitleg in kleinere groep. De kans om in de klas beter aan te sluiten bij de klassikale les neemt toe. Preteaching kan ook door de ouders gebeuren. De leerkracht geeft tijdig aan welke leerstof aan bod zal komen en hoe die aangebracht wordt bijvoorbeeld door het leerwerkboek mee te geven.

Bij **reteaching** en **verlengde instructie** herneem je snel na het klassikaal aanbod. Je past de aangeboden stappenplannen met meer begeleiding toe bij een beperkte groep.

Bij **één-op-één instructie** doe je voor en laat je kinderen nadoen. Je past de uitleg heel sterk aan. Bij **niveaugroepen** kiest men voor een **instructiegroepje bij de (zorg)leerkracht**. Vermijd een langdurig zorgaanbod in deze vorm. Je onderhoudt en stimuleert de zorgafhankelijkheid. Het is wel bruikbaar na een korte periode van afwezigheid of een beperkt onderdeel dat niet is begrepen.

Uit onderzoeksresultaten blijkt dat een leraar geneigd is minder aandacht te geven aan leerlingen die consequent door een onderwijsassistent begeleid worden. Er bestaat echter wel bewijs voor het

gericht inzetten van onderwijsassistenten voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Scholen moeten de inzet van onderwijsassistenten zorgvuldig monitoren.

Remediëren moet kunnen uitdoven. Denk bij leerlingen die maanden remediëring nodig hebben na over de doelen en werkvormen.

Langdurig remediëren is GEEN passend aanbod bij leerlingen met leerstoornissen als dyslexie, dyscalculie, dyspraxie, dysfasie en ADD. De definitie van de leerstoornis is de hardnekkigheid. Dit betekent dat als intensief remediëren na 6 maand tot een jaar geen sterk effect heeft, remediëren niet de juiste aanpak is.

2. Differentiërende maatregelen: een beperkte variatie aanbrengen in het onderwijsleerproces.

Niveaugroepen: leerlingen met een vergelijkbaar niveau zitten bij elkaar en krijgen een andere aanpak. Bijvoorbeeld aan een trager of juist sneller tempo, met meer instructie of juist zonder, of met ondersteunende hulpmiddelen. Iedereen streeft dezelfde doelen na. De indeling steunt vaak op prestaties bij toetsmomenten.

Uit onderzoek blijkt dat een grotere differentiatie in een groep gunstiger is voor de zwakste leerlingen. Tijdelijke niveaugroepen hebben een groter effect door meer uitdaging en een sterkere motivatie bij de zwakkere leerlingen.

Bron <https://tinyurl.com/leerpunt-niveaugroepen>

Tijd: zowel tijdsverlenging (meer tijd) als tijdsverkorting (tijd voor iets anders) is zinvolle en motiverende differentiatie. Voorzie driekwart van de lestijd voor de voorziene tijd. Geef extra tijd of een gevarieerde taak volgens de noden. Zorg dat de leerlingen in rust en geconcentreerd kunnen werken. **Meer tijd voor toetsen of taken in de speeltijd** is een voorbeeld van **discriminatie**. Je neemt vrije tijd af omwille van de beperking 'te traag werken'.

Aantal oefeningen en soort taken: leerlingen streven dezelfde doelen na, de weg ernaar toe is aangepast. Hoe groter de noden, hoe meer afwijkend de aanpassing kan of moet zijn. Voorbeelden van afwijkingen zijn: ander huiswerk dat beter is afgestemd op de noden van de leerling, mondelinge boekbesprekingen, boek beluisteren, PPT met afbeeldingen maken bij biologie om de terminologie onder de knie te krijgen.

ZO KAN HET OOK

WORD dicteerfunctie vervangt de schrijftolk, leerling kan autonoom antwoorden.

Eureka

Malika is een kind dat erg verbaal is, veel weet en frustratie opbouwt omdat het schrijven zo moeizaam verloopt. Halfweg 2de leerjaar kan ze helemaal niet mee bij de schrijftaken. Nu mag ze bij de juf de toetsen mondeling afleggen. De zorg en de ouders overleggen om haar de voorlees- en dicteerfunctie in WORD aan te leren. Ze mag bij WO het antwoord dicteren. Een buddy helpt haar tijdens de eerste weken om de opdrachten voor te lezen. Ze oefent thuis dagelijks op deze werkvorm gedurende 3 weken. Ze maakt in die tijd geen huistaken.

Malika bouwt op heel korte tijd de motivatie en de techniek op om zo ook zelfstandig aan het werk te gaan. Ze ontdekt met papa dat ze ook een PPT kan maken en inspreken. We zien haar glunderen als ze eigen werkjes mag maken op momenten dat schrijftaken voorzien zijn voor de klas.

3. Compenserende maatregelen: blijvende hulpmiddelen inzetten om de belemmering te verminderen of op te heffen.

Bij ernstige leerstoornissen zijn blijvende hulpmiddelen nodig. Ze moeten NIET afgebouwd worden. De leerling mag ze in elke situatie inzetten: in de klas, bij toetsen, bij formele evaluaties, bij testen voor een LVS, ... Voorbeelden hiervan zijn ADIBoeken en voorleessoftware, tafelkaart of productenblad, individueel aangepaste stappenplannen, formularium, individuele hulpfiches (met mate), ...

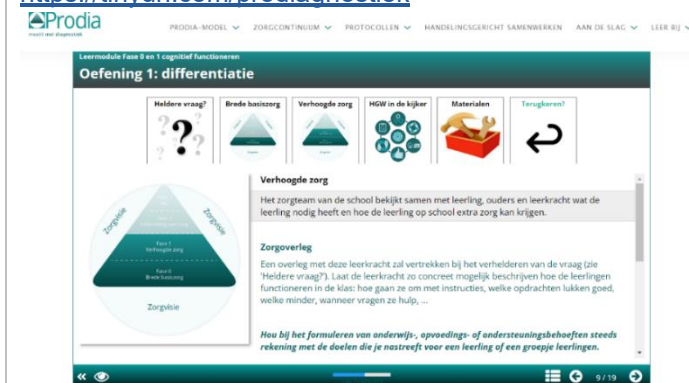
4. Dispenserende maatregelen: vrijstellen van bepaalde activiteiten, vakonderdelen, ... en die vervangen door evenwaardige activiteiten en doelen.

De regelgeving laat dispensereren toe onder bepaalde voorwaarden. Onderzoek zeker de mogelijkheden in flexibele leertrajecten.

ZO KAN HET OOK

Gebruik uitgewerkte protocollen om te professionaliseren in het schoolteam

<https://tinyurl.com/prodiagnostiek>

5 Decreet Leersteun

Scholen voor gewoon onderwijs krijgen ondersteuning voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, volgens het zorgcontinuüm. **Leersteuncentra** geven leersteun vanaf de fase uitbreiding van zorg en bouwen verder op wat de school al doet in de brede basiszorg en verhoogde zorg.

Leersteun richt zich op de behoeften van leerlingen, leraren en schoolteams met 3 belangrijke doelen:

1. **Leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften** de kans geven om zich maximaal te ontwikkelen, om hun leerwinst te versterken, om hun zelfstandigheid te vergroten en om volwaardig deel te nemen aan het gewoon basis- en secundair onderwijs.
2. **De vaardigheden van leraren en schoolteams versterken**
Leerkrachten sensibiliseren, informeren en tools aanleren.
3. **Een inclusieve klaspraktijk en schoolcultuur ontwikkelen.**

Scholen kunnen leersteun vragen voor leerlingen met:

1. Een GC-verslag: verslag gemeenschappelijk curriculum

Als uit het handelingsgericht diagnostisch traject blijkt dat het inzetten op basiszorg en verhoogde zorg onvoldoende is, kan het CLB een GC-verslag opstellen. Het GC-verslag geeft toegang tot leersteun. Het doel is WEL om een getuigschrift of diploma te halen.

2. Een IAC-verslag: verslag individueel aangepast curriculum

Als uit het handelingsgericht diagnostisch traject blijkt dat het ondanks inzetten op basiszorg en verhoogde zorg niet haalbaar is om het gemeenschappelijk curriculum te volgen, kan het CLB een IAC-verslag opstellen (individueel aangepast curriculum). De school bespreekt en bepaalt samen met de ouders welke doelen haalbaar en relevant zijn. Het doel is NIET om een getuigschrift of diploma te halen.

3. Een OV4-verslag: verslag opleidingsvorm 4

Een handelingsgericht diagnostisch traject kan ook leiden tot de opmaak van een OV4-verslag voor een leerling. Met een OV4-verslag krijgt een leerling toegang tot opleidingsvorm 4 van het buitengewoon onderwijs. De leerling kan verder les volgen in het gewoon onderwijs en heeft toegang tot leersteun.

6 Ondersteuning vanuit het CLB

De leerling krijgt op school de zorg, ondersteuning en begeleiding die het nodig heeft, volgens de fases van het zorgcontinuüm. Heeft de leerling meer hulp nodig? Dan doorloopt de school het zorgcontinuüm samen met het CLB en de ouders.

De ouders mogen ook zelf het CLB betrekken. Dit is belangrijk als ze inschatten dat de hulp die het kind vandaag krijgt niet voldoende zal zijn. Zonder CLB is uitbreiding van zorg niet mogelijk. Zij moeten hiervoor in dialoog zijn gegaan met de school én de ouders.

De zorg is op maat. Het doel van leerlingenbegeleiding is dat alle leerlingen groeien, zich goed voelen, niet te vroeg stoppen met school (vroegtijdig schoolverlaten) en gelijke kansen krijgen. Daarvoor werkt de school samen met het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB), ouders, de pedagogische begeleidingsdienst, leersteuncentra en welzijnspartners.

<https://tinyurl.com/vlaanderen-zorgcontinuüm>

Handelingsgericht werken HGW steunt op 7 principes waarvan we er hier een aantal opsommen.

- Onderwijsbehoeften van de leerlingen staan centraal. De redelijke aanpassingen vertrekken van de noden van de leerling.
- Dialoog en verbindende gespreksvoering is de basisvorm voor verdere ondersteuning. Je vindt de verwijzing naar een mooi instrument hiervoor. <https://tinyurl.com/prodiagnostiek-gespreksvoering>
- Benoem sterktes en zwaktes evenwaardig. Vertrek van de sterktes bij het kind.
- Formuleer de doelen SMARTI zodat evaluatie helder is. Communiceer deze doelen en afspraken ook schriftelijk aan alle partijen.

www.prodiagnostiek.be

ZO KAN HET OOK

Uitsluiting van een leerling is niet het enige antwoord op agressie

Unia 2 april 2019 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

Een jonge leerling riskeerde een uitsluiting wegens agressief gedrag in de klas. Het kind is uiteindelijk wel in de school kunnen blijven, dankzij een specifieke begeleiding. Het overleg tussen Unia, de ouders en de school hebben hun vruchten afgeworpen.

Een kind vertoonde agressief gedrag in de klas van een eerste leerjaar. Tijdens zijn woede-uitbarstingen had hij enkele klasgenootjes gekrabbd, papieren verscheurd en met dingen gegooid. Hij riskeerde uitgesloten te worden door zijn school. Zijn gedrag zou volgens het pedagogisch team te maken hebben met aandachts- en leerproblemen. Unia begeleidde de ouders en herinnerde de school aan haar verplichtingen rond het nemen van redelijke aanpassingen. Een overleg met de ouders maakte een begin van diagnostisering mogelijk en leidde tot het bepalen van de maatregelen die genomen konden worden. Zo kon een specifieke begeleiding van het kindje in de klas opgestart worden, en bovendien ook door de ouders, buiten de schooluren.

Aan het einde van het schooljaar besloten de ouders en de school door te gaan met de genomen maatregelen. Ze blijven samen zoeken naar aangepaste maatregelen om het kind sereen zijn schoolloopbaan te laten doorlopen.

7 Wat bepaalt de wet?

Het is wettelijk verplicht om redelijke aanpassingen aan te bieden.

Je vindt hier de verschillende decreten en richtlijnen.

Het schoolbeleid is verplicht volgende richtlijnen toe te passen en te doen toepassen.

1. Het protocol betreffende het begrip redelijke aanpassingen van 19 juli 2007

<https://codex.vlaanderen.be/portals/codex/documenten/1021259.html>

Dit protocol tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie ten gunste van personen met een handicap geeft een definitie van het begrip redelijke aanpassingen en somt een aantal criteria op waaraan dergelijke aanpassingen moeten voldoen.

Artikel 1

Iedere persoon wiens deelname aan het maatschappelijke of professionele leven beperkt of belemmerd is, en niet alleen de personen die door de wet worden erkend als zijnde gehandicapt, wordt in de zin van het protocol beschouwd als een persoon met een handicap. ...

Artikel 2

1. Een aanpassing is een concrete maatregel die de beperkende invloed van een onaangepaste omgeving op de participatie van een persoon met een handicap kan neutraliseren.
2. De aanpassing moet :
 - doeltreffend zijn, zodat de persoon met een handicap daadwerkelijk kan participeren;
 - een evenwaardige participatie van de persoon met een handicap mogelijk maken;
 - ervoor zorgen dat de persoon met een handicap zelfstandig kan participeren;
 - de veiligheid van de persoon met een handicap waarborgen.Een slechts gedeeltelijke realisatie op het vlak van de evenwaardige of autonome participatie mag evenwel geen alibi zijn voor het niet realiseren van de redelijke aanpassing.
3. De redelijkheid van de aanpassing wordt beoordeeld in het licht van onder meer volgende indicatoren:
 - de financiële impact van de aanpassing, waarbij rekening wordt gehouden met:
 - * eventuele ondersteunende financiële tegemoetkomingen;
 - * de financiële draagkracht van degene op wie de aanpassingsplicht rust;
 - de organisatorische impact van de aanpassing;
 - de te verwachten frequentie en duur van het gebruik van de aanpassing door personen met een handicap;
 - de impact van de aanpassing op de levenskwaliteit van (een) daadwerkelijke of potentiële gebruiker(s) met een handicap;
 - de impact van de aanpassing op de omgeving en op andere gebruikers;
 - het ontbreken van gelijkwaardige alternatieven;
 - het verzuim van voor de hand liggende of wettelijk verplichte normen.

2. Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap of VRPH <https://tinyurl.com/vn-conventie>

Dit verdrag beschermt en waarborgt de fundamentele vrijheden en mensenrechten van mensen met een handicap. België heeft dit Verdrag in 2009 geratificeerd. Artikel 24 van het Verdrag stelt dat personen met een handicap niet op grond van hun handicap mogen worden uitgesloten van het algemeen onderwijssysteem. Personen met een handicap moeten op voet van gelijkheid toegang hebben tot inclusief onderwijs en voortgezet onderwijs. **Daarom moeten er redelijke aanpassingen worden verschaft naargelang de behoefte(n) van de persoon in kwestie.**

3. Het kaderdecreet voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid van 10 juli 2008 <https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1017082.html>

Dit decreet beschouwt het weigeren van redelijke aanpassingen voor een persoon met een handicap als een vorm van discriminatie (artikel 15). Dit decreet is ook van toepassing op het onderwijs. **Een handicap wordt gedefinieerd als een langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke handicap waardoor een persoon omwille van diverse drempels niet volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen kan participeren in de maatschappij.**

8 Wat met getuigschriften en diploma's?

8.1 Autonomie van de klassenraad

De onderwijsinstelling is autonoom in het uitreiken van studiebewijzen, dus het attest of getuigschrift. De delibererende klassenraad oordeelt autonoom of een individuele leerling de onderwijsdoelen of eindtermen in voldoende mate heeft bereikt. Het **proportionaliteitsprincipe** houdt in dat waar een vorm van studiebekrachtiging mogelijk is, die ook moet worden gegeven. Ook voor het IAC-traject is soms studiebekrachtiging mogelijk. Dispenserende maatregelen zijn mogelijk als de leerkracht alternatieven aanbiedt die zo gelijkwaardig mogelijke taken/doelstellingen zijn. De leraar houdt hierbij rekening met **de specifieke zorgsituatie** van de leerling.

Wat de inspectie doet, is nagaan of de evaluatie van de onderwijsinstelling representatief, valide, transparant, betrouwbaar en breed is.

De inspectie verwacht van een onderwijsinstelling dat ze in het kader van haar zorgbeleid nadenkt over wat ze met compenserende maatregelen wil bereiken en dat ze nagaat of de vooropgestelde doelen bereikt worden. De inspanningen die de onderwijsinstelling levert, worden weliswaar gewaardeerd door de inspectie, maar krijgen maatschappelijk pas waarde door het effect dat men ermee bereikt.

8.2 Flexibele leertrajecten

Scholen die gebruik maken van flexibele leertrajecten kunnen afwijken van de regelgeving. Bij een aantal trajecten moeten leerlingen niet voldoen aan de toelatingsvoorwaarden, bij andere kunnen ze vrijgesteld worden of beslist de delibererende klassenraad op het einde van het schooljaar niet over het al dan niet geslaagd zijn van de leerling. Scholen kunnen dit enkel toepassen na een principiële beslissing van het schoolbestuur. Daarnaast gelden voor elk flexibel traject nog andere voorwaarden.

<https://tinyurl.com/flexibele-leertrajecten>

ZO KAN HET OOK

Versnelling en differentiatie met flexibel leertraject

<https://oudersvoorinclusie.be/category/flexibele-leerprocessen/>

Noah zit in de A-stroom van het tweede middelbaar. Hij is een snelle leerder, hij heeft dus nood aan extra uitdaging. Daarnaast heeft hij moeite met planning en organisatie.

Noah heeft een oudere zus die ook een snelle leerder is. Haar schooltraject verliep niet vlot, ze werd schoolmoe en viel uit. De ouders van Noah willen hieruit leren en gaan in gesprek met de school om te bekijken wat mogelijk is. De leerlingbegeleider van de school brengt de noden van Noah in kaart en brengt deze in Goevie (= een gratis online tool om doelgericht samen aan één plan te werken. Wanneer je doelen ingeeft, stelt Goevie redelijke aanpassingen voor). In overleg met Noah, zijn ouders en de school werd gekozen welke redelijke aanpassingen die Goevie voorstelde zouden ingezet worden.

Dit schooljaar werd Noah gedispenseerd voor de lessen Engels. Hij verwerkt deze leerstof thuis met begeleiding van de leerkracht wanneer nodig. Hierdoor komen er enkele uren vrij in zijn lessenrooster om te werken aan een zelfgekozen project. Dit zelfstandige project geeft zijn motivatie een boost, maar Noah leert ook plannen en krijgt inzicht in zijn interesses en talenten. Om ervoor te zorgen dat Noah nog steeds deel uitmaakt van de lessen Engels, geeft Noah een presentatie over zijn project voor zijn mondeling examen Engels.

ZO KAN HET OOK

Flexibel leertraject in KSO en dispensatie van vreemde talen

Nele heeft dyslexie, dysorthografie en TOS (dysfasie). Mits het gebruik van de compenserende IT kan ze voor bijna alle vakken goed mee. Haar inzet is hoog, haar inzicht is heel goed, haar punten zijn prima. Enkel bij Frans en Engels, de verplichte vreemde talen, lukt zowel het mondeling als schriftelijk leerproces helemaal niet. Ondanks heel intensieve remediëring slaagt ze er eind 2de jaar SO niet in een eenvoudige Franse tekst te lezen, te begrijpen, te vertellen of te schrijven. Het Engels loopt even moeilijk. Ze toont een opmerkelijke kunstzinnige aanleg zowel beeldend als muzikaal.

Ze kiest voor een studierichting in de doorstroming van het KSO. De school biedt in samenspraak met de ouders en Nele aan om haar vrij te stellen tot eind van het secundair onderwijs van de vreemde talen. Ze mag alle hulpmiddelen gebruiken die ze nuttig vindt. Er is een groot vertrouwen vanuit het leerkrachtenteam.

Ze startte twee jaar geleden op universitair niveau en behaalde hoge resultaten in alle vakken in eerste zitting.

8.3 Hoe kijkt de onderwijsinspectie naar leerlingenbegeleiding en gelijke onderwijskansen?

Gezien de verwevenheid van het beleid op de leerlingenbegeleiding en gelijke onderwijskansen kiest de onderwijsinspectie ervoor om beide onderzoeken te integreren in één onderzoek: het onderzoek naar de leerlingenbegeleiding met het oog op inclusie en gelijke onderwijskansen. Naast het doorlichtingsadvies vind je in het doorlichtingsverslag een aparte uitspraak terug over de leerlingenbegeleiding met het oog op inclusie en gelijke onderwijskansen (voor elke school).

Tijdens de doorlichting stelt de onderwijsinspectie 2 onderzoeksvragen:

- In welke mate ontwikkelt de instelling haar eigen kwaliteit, met bijzondere aandacht voor de aansturing en de kwaliteitsbewaking van de onderwijsleerpraktijk en de begeleiding (c.q. leerlingenbegeleiding)?
- In welke mate verstrekt de instelling kwaliteitsvol onderwijs en kwaliteitsvolle begeleiding (c.q. kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding), dat tegemoetkomt aan de kwaliteitsverwachtingen uit het Referentiekader Onderwijskwaliteit (c.q. CLB-kwaliteit) en respecteert ze de regelgeving?

Je vindt hier de criteria of begeleidingsprincipes die de inspectie gebruikt voor het niveau 'volgens verwachting'.

1. BP1 – Begeleiding volgens het zorgcontinuüm.

Het schoolteam begeleidt de leerlingen planmatig volgens een continuüm van zorg waarbij de mate van individualisering toeneemt naarmate de nood aan begeleiding stijgt. Het schoolteam verzamelt actuele en relevante context-, input- en outputgegevens over wat de ontwikkeling van leerlingen kan belemmeren en bevorderen. Het heeft zicht op de onderwijsbehoeften op school-, groeps- en leerlingniveau voor de vier begeleidingsdomeinen. Het schoolteam bepaalt begeleidingsdoelen, onderneemt preventieve acties en neemt maatregelen met het oog op inclusie en gelijke onderwijskansen.

Voor iedere leerling met specifieke onderwijsbehoeften bepaalt en monitort de klassenraad de doelen en de redelijke aanpassingen. Het schoolteam volgt de effecten van de begeleiding op school-, groeps- en leerlingniveau op.

2. BP2 – Positieve en inclusieve cultuur

Het schoolteam gaat doorgaans positief om met diversiteit maar neemt niet altijd proactieve initiatieven om maximale participatie aan het onderwijs te bevorderen. Het geeft deels vorm aan een positieve en inclusieve cultuur. **Het schoolteam vertrekt van de sterktes van de leerlingen en de positieve aspecten van hun context om de onderwijsleerpraktijk en de begeleiding vorm te geven.** Het heeft aandacht voor de wisselwerking en afstemming tussen de noden van de leerlingen en de leer- en leefomgeving.

3. BP3 – Ondersteuning van de teamleden

Het schoolteam heeft zicht op de ondersteuningsbehoeften van de teamleden op het vlak van begeleiding. **Op basis daarvan bepaalt het schoolteam ondersteunings- en professionaliseringsactiviteiten die de onderwijsleerpraktijk en de begeleiding versterken.**

4. BP4 – Interne samenwerking

Vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid geeft het schoolteam de begeleiding vorm binnen een continuüm van zorg. Het overlegt doelgericht over de begeleiding, maakt duidelijke afspraken en werkt complementair samen. Het zet in op een verbindende samenwerking met leerlingen en ouders als volwaardige partners. **Het zorgt voor een laagdrempelige en transparante communicatie met leerlingen en ouders en neemt initiatieven om hun betrokkenheid te verhogen. Het schoolteam heeft specifiek aandacht voor het wegnemen van drempels voor kwetsbare groepen.**

5. BP5 – Externe samenwerking

Met het oog op inclusie en gelijke onderwijskansen bouwt het schoolteam duurzame samenwerkingsverbanden uit met schoolexterne partners voor het versterken van de begeleiding. De samenwerkingsafspraken met het CLB zijn schoolspecifiek en hebben betrekking op de leerlingenbegeleiding en de ondersteuning van het schoolteam. Het schoolteam volgt de effecten van de externe samenwerking op en stuurt zo nodig bij.

ZO KAN HET OOK

De beloofde redelijke aanpassingen werden niet voldoende uitgevoerd

Unia 6 april 2022 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

Een leerling kunstzinnige oriëntatie in het 5e middelbaar heeft **dyspraxie** en een stoornis in de fijne motoriek. Vorig jaar kon ze van die ondersteuning genieten, maar dit jaar is het niet meer mogelijk omdat de school wachtende is op financiële middelen.

Daardoor daalden haar resultaten sterk. Daarnaast hebben de vakleraren bedenkingen bij haar vakkeuze wegens haar stoornis in de fijne motoriek, aangezien zij niet in staat is uitknipsels en tekeningen van voldoende kwaliteit voor haar leerjaar te maken. Ook het aangepaste materiaal dat de school had beloofd, is niet aangekomen.

Het meisje en haar moeder belden Unia, dat nadien een ontmoeting met de school organiseerde. De school legde uit dat in sommige klassen wel aanpassingen waren getroffen, maar dat de benodigde middelen hiervoor niet waren aangekomen. Het bestelde materiaal laat lang op zich wachten door vertragingen bij de leverancier aan wie de school door een overheidscontract is gebonden.

Unia legt het concept van redelijke aanpassingen uit en de vrije keuze van de student om te kiezen waarbij zij zich het beste voelt. Er was een tweede vergadering gepland maar die werd geannuleerd vanwege de eerste lockdown. De leerling moest daarom de rest van het schooljaar lessen op afstand volgen. Sinds het begin van het schooljaar volgt zij echter lessen zonder de nodige aanpassingen.

Unia schreef daarom naar de school dat het gebrek aan redelijke aanpassingen in het eerste deel van het jaar in aanmerking moest worden genomen bij de beslissing om al dan niet te slagen. De school houdt bij haar beslissing hiermee effectief rekening: de leerling gaat over naar het volgende jaar.

9 Deze redelijke aanpassingen kan en moet elke school vertalen naar de eigen omgeving.

9.1 Eerste stappen

1. Maak de fysieke omgeving toegankelijk en aangepast

De toegankelijkheid verbeteren, toiletten geschikt maken, het meubilair aanpassen zijn voorbeelden van aanpassingen in de fysieke omgeving.

Voorzie structurele rustige werkplekken, houd rekening met te veel afleiding in grote lokalen of klassen met heel veel leerlingen.

2. Gebruik actuele compenserende ICT en volg de nieuwe mogelijkheden op de voet

Waar mogelijk faciliteer je alle leerlingen met deze ICT. Je laat de vrijheid om die al of niet te gebruiken. Een GPS gebruiken de meeste mensen niet als ze de weg kennen, maar verstrooide bestuurders maken er wel meer gebruik van dan anderen. Leer de compenserende ICT in de klas gebruiken om taken op een hoger niveau af te werken. Leg de lat hoog genoeg als de compenserende hulpmiddelen hierbij als hulp aangewend kunnen worden. Spellingcontrole, luisterend nalezen met voorleesfuncties, inspreken om een vreemde taal beter te leren uitspreken, ... het zijn mogelijkheden om hogere eisen te stellen bij alle leerlingen.

Compenserende taal-ICT is noodzakelijk voor leerlingen bij beperkingen in de schriftelijke communicatie. Start zo vroeg mogelijk. Voorzie een tweeledige aanpak. Enerzijds zet je klassiek in op het leertraject met een sterke remediërende kijk. Anderzijds start je het aanleren van de hulpmiddelen om zo de overgang naar autonomie en competentie te faciliteren.

Werk op een gelijkaardige manier aan rekenen en compenserende hulpmiddelen.

3. Stel regels met soepelheid voor afwijkende en flexibele toetsing en beoordeling

Extra tijd geven voor toetsen is redelijk en vaak doorslaggevend. Hoeveel extra tijd? Wanneer: voor of na de toets? Ook extra tijd bij korte toetsen in de klas? Denk aan alternatieve manieren om het kennen en kunnen te beoordelen. Mondeling kan vlotter met ondersteunende ICT, leer een kind dicteren in WORD bijvoorbeeld. Op termijn vergroot dit de competentie en autonomie van de leerling.

4. Ondersteun differentiatie in lesaanbod en lesaanpak bij het schoolteam

Stel de doelen centraal maar niet het middel. Een werkboek dient een doel maar is geen doel op zich. Meer of minder oefeningen maken kan een groot verschil maken in leerrendement. Kies voor differentiatie waarbij je het overzicht houdt. Digitale werkvormen met adaptieve leerpaden geven hierin nieuwe mogelijkheden.

Ondersteun professioneel in je eigen school

Organiseer vroegtijdig de mogelijke hulp om de leerkracht te ondersteunen bij differentiëren, remediëren en compenseren. Onderzoek op relatief korte termijn de effectiviteit hiervan. Vermijd één-op-één hulp omdat die vaak de hulpaanhankelijkheid voedt. Organiseer klassikaal het gebruik van hulpmiddelen en doe hiervoor beroep op de expertise van de ondersteuners of de zorgdragers.

Maak heldere communicatie toegankelijk voor beperkingen in horen/luisteren, zien/kijken, begrijpen/verstaan

Heldere communicatie met het netwerk rond een leerling faciliteert actieve deelname en feedback.

ZO KAN HET OOK

Redelijke aanpassingen voor leerlingen met autisme in de muziekacademie

Unia 25 september 2018 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

De aanwezigheid van de ouders van autistische leerlingen tijdens de muziekles veroorzaakt wrijvingen in de muziekacademie. Unia bemiddelt en helpt de school en de ouders om een compromis te vinden.

Drie kinderen met autisme en visuele beperkingen hebben extra begeleiding nodig om les te volgen aan de muziekacademie. Gedurende twee jaar was er daarom telkens één van de ouders aanwezig in de les. De aanwezige ouder gaf vaak goede raad aan de lerares. Daardoor kreeg de lerares echter het gevoel dat ze in het oog werd gehouden en niet meer zichzelf kon zijn.

De lerares beslist daarom dat de kinderen nog steeds welkom zijn, maar dat de ouders vanaf nu in de gang moeten wachten tijdens de muziekles. De ouders gaan hiermee niet akkoord: uit ervaring weten ze dat hun kinderen, die een zware vorm van autisme hebben, snel over hun toeren geraken. Unia organiseert een bemiddelingsgesprek tussen de muziekacademie (de directie en de leerkrachten) en de ouders. Tijdens het gesprek komen beide kanten tot nieuwe inzichten. Er wordt een oplossing gevonden, zodat de kinderen opnieuw kunnen deelnemen aan de muzieklessen.

9.2 Redelijke aanpassingen en hun struikelblokken

1. Start vroeg genoeg op

“Ja maar, de punten zijn nog goed hoor!” Om een leerling zelfstandig met hulpmiddelen te leren omgaan is tijd nodig. Voorzie 3 schooljaren om vlot met ADIBoeken en voorleessoftware te leren werken. Voorzie 6 maanden om een tafelkaart even efficiënt en snel te kunnen gebruiken als een leerling die tafels heeft geautomatiseerd. Start dus niet pas als de problemen zo groot zijn dat iedereen aan de alarmbel trekt. De demotivatie en ontmoediging heeft haar intrede dan al gedaan. “In onze school mogen kinderen de computer pas gebruiken in het 5de leerjaar. We beginnen nooit vroeger.” Deze uitspraak is discriminatie als op grond hiervan het recht op redelijke aanpassingen wordt geweigerd.

Voordat een leerling frustratie en demotivatie ervaart, moet je het opstarten van redelijke aanpassingen overwegen. Maar ook bij leerlingen die weinig of geen effect tonen van remediëring is tijdig starten met compenseren noodzakelijk.

2. Moet je wel afbouwen?

Een bril, een hoorapparaat, een rolstoel... Je onderzoekt wat kan zonder die hulpmiddelen. Maar je zoekt vooral hoe de autonomie en competentie toenemen dankzij de hulpmiddelen. Een leerling met een te zwak geheugen, een leerling met zwakke executieve functies, een leerling die Frans begint te leren en in het Nederlands nauwelijks juist spelt, een leerling die zijn eigen handschrift niet kan lezen... Het zijn die leerlingen die hulpmiddelen nodig hebben in het gewone onderwijs. Dankzij een juist gebruik van hulpmiddelen kan je een hogere competentie vragen.

3. Denk lange termijn in effecten en korte termijn in activering

Een continu beleid doorheen het hele basisonderwijs of secundair onderwijs biedt houvast en structuur. Onderzoek of toegankelijkheid van hulpmiddelen als schema's en onthoudfiches ook voor alle leerlingen in een UDL-beleid mogelijk zijn.

Laat leerlingen toe de hulpmiddelen te raadplegen als ze denken die nodig te hebben. Je gebruikt de gps vaak enkel voor wegen die je niet voldoende kent. Laat ook zo hulpmiddelen toegankelijk zijn en leg de lat voldoende hoog in nauwkeurig gebruik ervan. Later op de werkvloer en in het dagelijkse leven wordt van mensen niet verwacht dat teksten met de hand geschreven worden. Bijna iedereen gebruikt continu de computer en kan zo de spellingchecker en andere digitale toepassingen inzetten om correcte teksten op te stellen.

4. Redelijke aanpassingen ondersteunen het werk van de leerkracht, denk na over onredelijke belasting

Het onderwijs dat vertrekt vanuit Universal Design of Learning vraagt minder individuele aanpassingen. De visie van de directie en het leerkrachtenteam speelt hierin een belangrijke rol.

10 Waar kan je terecht met een vraag of klacht?

1. Vlaamse Overheid

Het uitgangsprincipe van de Vlaamse overheid is dat leerlingen zolang het kan in het gewoon onderwijs les volgen en enkel als het nodig is in het buitengewoon onderwijs. Het Kenniscentrum Digisprong ondersteunt de scholen bij digitale redelijke aanpassingen.

Met klachten en vragen mag je mailen naar kenniscentrumdigisprong@ond.vlaanderen.be

2. CLB Centrum voor Leerlingenbegeleiding

Het CLB is een cruciale actor wanneer het gaat over redelijke aanpassingen. Hun ondersteunende rol in de begeleiding van kinderen met een beperking is onmisbaar. Het CLB zal altijd blijven streven naar gelijkheid en ondersteuning van elk kind.

Je kan het CLB van jouw school zelf contacteren.

3. VZW ouders voor inclusie

Het steunpunt informeert en ondersteunt ouders van kinderen met een beperking in inclusietrajecten.

Je kan bij deze vzw ondersteuning krijgen om samen met de school te bepalen welke redelijke aanpassingen jouw kind ondersteunen.

<https://oudersvoorinclusie.be/redelijke-aanpassingen/>

4. Kinderrechtencommissariaat

Het Kinderrechtencommissariaat geeft kinderen en jongeren een stem. Het commissariaat detecteert signalen van kinderen, jongeren, ouders, professionals en andere mensen uit de omgeving van het kind. De organisatie bemiddelt, onderzoekt klachten en adviseert beleidsmakers.

<https://www.kinderrechten.be/ikzoekhulp>; 02/5529800;

<https://www.kinderrechten.be/contact>

5. Unia

<https://www.melding.unia.be/nl/meld-het>

6. Vlaams mensenrechteninstituut

Het Vlaams Mensenrechteninstituut is federaal bevoegd en bestrijdt alle vormen van discriminatie. Ze informeert over rechten en zoekt naar oplossingen in gevallen van discriminatie. Het Vlaams Mensenrechteninstituut verdedigt het recht op redelijke aanpassingen.

<https://www.vlaamsmensenrechteninstituut.be/>

11 Jouw school ook een ADIschool met ADIBib en LeesVoor!

11.1 Een gratis recht voor leerlingen in basis, secundair en HBO5 met attest

Leerlingen met ernstige beperkingen in de schriftelijke communicatie hebben recht op gratis IT-compensatie gesubsidieerd door het Departement Onderwijs Vlaanderen. Zowel de boeken als de voorleessoftware moet je jaarlijks aanvragen bij www.adibib.be.

Volwassenen kunnen een account maken voor een leerling als er een attest is dat toegang geeft.

Elke leerling moet beschikken over de gedrukte versie van het schoolboek. ADIBoeken hebben een watermerk op naam van de leerling die het boek gebruikt.

Welke leerlingen hebben recht op gratis ADIBoeken en LeesVoor!?

De leerling is ingeschreven in een Vlaamse erkende basisschool of secundaire school en voldoet aan één van volgende voorwaarden:

- Leerlingen met een **attest dyslexie**
- Leerlingen met een **attest dyspraxie**
- Leerlingen in het gewoon onderwijs met GC- of IAC- of OV4-verslag
- Leerlingen in het buitengewoon onderwijs
- Leerlingen met een **ADIBib-attest**.
- Leerlingen thuisonderwijs: wel ADIBoeken geen voorleessoftware

Een ADIBib-attest geeft toegang via het CLB.

De school kan zich richten tot het CLB voor het vaststellen van een zorgvraag op vlak van lezen of schrijven bij een leerling. Dit geldt ook voor een anderstalige. Er is geen diagnostisch proces nodig. Het CLB stelt een ADIBib-attest op en duidt dit aan in LARS. Het ADIBib-attest blijft de hele schoolloopbaan geldig.

11.2 LeesVoor! via ADIBib en vraag hulp aan ADIL

LeesVoor! stelt verschillende vormen van voorleessoftware gratis ter beschikking. Jaarlijks stellen de leveranciers zich voor en tekenen zij in op het project. Het Departement betaalt een licentievergoeding. Voor de leerling is de licentie gratis.

Er zijn ook andere programma's die voorlezen. De leesvolgorde en de taal zijn dan niet automatisch aangepast. Dat is voor leerlingen dan wel mogelijk maar meer omslachtig.

Ondersteun beter met ADIL in het ADILeerwerkboek

- ✓ Je kan het volledig laten voorlezen in je voorleessoftware
- ✓ Je leert wat je allemaal in een ADIBoek kan doen
- ✓ Je leert wat er kan mislopen in een ADIBoek en hoe je hiermee omgaat
- ✓ Je maakt samen met je kind of leerling de oefeningen achteraan in het boek

ZO KAN HET OOK

Compensatiesoftware voor leerling met dyslexie en dysorthografie

UNIA 23 mei 2017 Actiedomein: Onderwijs Discriminatiegrond: Handicap

Een lagere school weigerde het toestaan van compensatiesoftware bij evaluaties voor het vak 'Spelling', voor een leerling met dyslexie en dysorthografie. De school stelde dat deze aanpassingen niet wenselijk waren en de leerling 'bevoordeelden' in plaats van op gelijke hoogte stelden met de andere leerlingen.

Unia kwam tussen, had verschillende gesprekken met de school en alle betrokken partijen (logopedisten, waarborgcoach, leerlingenbegeleiding, directie, ...) en betrok ook de pedagogische begeleidingsdienst.

Na verschillende gesprekken werd het gebruik van de software toch toegestaan. Er werd ook overeengekomen dat er steeds moest blijven gezocht worden naar geschikte evaluatiemethoden (die toch tegemoet komen aan het recht op redelijke aanpassingen).

12 Enquête gebruikers ADIBib en LeesVoor!

Jaarlijks bevragen we de gebruikers van ADIBib en LeesVoor!. Je vindt hierbij een kort overzicht. De Net Promotor Score **61%**, dit is een hoge tevredenheidsscore.

12.1 Hoe evalueren leerlingen, ouders en scholen het effect van ADIBib?

Leerlingen zijn erg positief over de voordelen van ondersteuning bij schriftelijke opdrachten.

3,9/5	Ik zet beter in op begrijpen omdat ik minder moet inzetten op lezen
3,7/5	Ik ben minder moe van leeswerk en/of schrijfwerk
3,7/5	Ik kan alles beter terugvinden op mijn computer
3,5/5	Ik haal betere punten
3,5/5	Ik voel me beter in mijn vel
3,3/5	Ik gebruik meer mijn talent
3,3/5	Ik struikel minder over lezen en/of schrijven

Deze effecten geven **de ouders** aan over hun eigen kind:

4,3/5	Zonder ADIBoeken of LeesVoor! zou(den) mijn kind(eren) niet de studies volgen die overeenstemmen met hun talent
3,7/5	Meer zelfvertrouwen
3,7/5	Ik ben positiever gaan denken over ADIBoeken en LeesVoor! sinds mijn kind dit gebruikt
3,6/5	Mogelijkheden kind zijn zichtbaarder voor anderen
3,6/5	Betere resultaten
3,1/5	Meer waardering door leerkracht
3,3/5	Meer motivatie voor schooltaken

De leerkrachten en onderwijsprofessionals die ADIBib en LeesVoor! gebruiken zijn erg positief over de mogelijkheden ervan.

4/5	Ik motiveer collega's om gebruik te maken van het aanbod
3,9/5	Ik ben positiever gaan denken over ADIBoeken/LeesVoor!

Het positieve effect op de leerling in zijn of haar onderwijsproces scoort erg hoog. Ook voor anderstalige leerlingen is er effect. Voor deze leerlingen is het ADIBib-attest een mogelijkheid om tijdens de leerfase van het Nederlands actiever in te zetten op talige verrijking. Het horen van de teksten faciliteert het aanbod van de vreemde taal.

3,8/5	Ik zie de mogelijkheden/talenten van de leerling duidelijker sinds het gebruik van ADIBoeken/LeesVoor!
3,6/5	Ik denk dat het aanbod anderstalige leerlingen meer kansen biedt om actief Nederlands te leren

12.2 Wie ondersteunt de startende leerling met compenserende software?

Scholen geven aan dat een hoog percentage van de startende leerlingen hierbij actief ondersteuning krijgen. Scholen geven aan dat de ondersteuning sterk samenhangt met interne expertise van een persoon die zich bijschoolt. Slechts één derde van de ouders bevestigt dat er actieve ondersteuning is op school voor de opstart.

Het buitengewoon onderwijs ondersteunt actiever dan het gewoon onderwijs. Ongeveer 10% van de professionelen geeft aan dat ze niet weten hoe ze de technische ondersteuning moeten opstarten of aanpakken.

12.3 Hoe maken we onze school digitaal toegankelijk?

Voorleesbare opdrachten, toetsen en examens zijn een noodzaak.

Scholen en ouders geven aan dat slechts 30% van de toetsen altijd voorleesbaar zijn. Het delen van documenten is niet gestandaardiseerd, nog 31% van documenten wordt gedeeld met USB-stick en 13% per mail.

Leren werken met de hulpmiddelen van de voorleessoftware en ADIBoeken zijn een must. Redelijke aanpassingen om zelfstandig mee te doen aan de Vlaamse Toetsen en andere digitale toetsen **vraagt tijdige en adequate effectieve ondersteuning.**

Spellingcontrole stimuleren bij alle leerlingen zal het gebruik ervan ook bevorderen. We kunnen hoge eisen stellen aan het spellingniveau in alle talen als we de bestaande toepassingen in de klas en thuis leren gebruiken.

Aandachtspunten voor digitale toegankelijkheid:

- digitale methodes zijn voorzien van alle noodzakelijke redelijke aanpassingen;
- spellingcontrole mogelijk en niet verplicht afzetten bij examens van talen;
- alle tekst voorleesbaar, ook op prenten, tekstballonnen en affiches;
- automatische taalaanpassingen bij een tweetalig document bijvoorbeeld Frans/Nederlands;
- toegang tot een beeldwoordenboek of Google Afbeeldingen;
- printer heel toegankelijk, liefst in de klas;
- documenten gemakkelijk delen met de leerkracht en ouders, ook bij jonge kinderen;
- de leerling mag altijd de vertrouwde eigen computer gebruiken;
- de leerling heeft thuis toegang op een beschikbare computer en kan documenten opladen en delen met de leerkracht.

ZO KAN HET OOK

ADIBib en LeesVoor! zorgen ervoor dat ons kind niet meer tegen bergen opziet maar ze durft te beklimmen

Uit de enquête ADIBib 2023

Bedankt om de berg van dyslexie, dysorthografie en dysfasie voor een deel weg te werken en mijn zoon de kans te geven om zijn talenten te ontwikkelen.

Eindelijk is er een erkenning voor een verborgen handicap die nog steeds onderbehandeld is. Het is dankzij deze tools dat er bewustwording en ondersteuning is. Eindelijk zal er een generatie komen waar dyslexie een aanvaard gebrek kan worden gelijk het dragen van een bril.

Dat we nooit hadden durven dromen dat het gevecht van de eerste jaren zou omslaan in graag werken voor taal, met de computer en daarenboven ook anderen helpen bij het gebruik van het programma en computer. Het maakt ons kind zelfstandiger en neemt zorgen weg, voor haar en ons.

ZO KAN HET OOK

ADIBib en LeesVoor! DIKKE DANKUWEL van leerlingen

Uit de enquête ADIBib 2023

Ik ben heel blij met de digitale boeken. Als ik een tekst of vraagstuk laat voorlezen gaat dit veel gemakkelijker en sneller dan dat ik het zelf moet doen. Ik begrijp het dan ook sneller en beter.

Ik moet minder moeite doen om een tekst te begrijpen. Doe zeker verder. Ik en nog vele anderen hebben er zeker baat bij.

Ik heb er echt veel aan en ben er ook zelf zekerder van geworden. Het heeft het op school veel makkelijker gemaakt.

ZO KAN HET OOK

ADIBib en LeesVoor! ondersteunen de leerkracht in het zorgaanbod

Uit de enquête ADIBib 2023

Zalig om frustratieniveau bij de kinderen duidelijk te zien dalen!

Heel knap dat jullie dit doen. Het vergroot heel sterk de slaagkansen van onze leerlingen. Eindelijk kunnen ook zij positieve ervaringen opdoen en valt de druk voor toetsen (vreemde talen) deels weg. Ook leerkrachten begrijpen steeds meer dat we onze leerlingen hierdoor net meer zelfredzaam maken. Ook naar de toekomst toe.

Het geeft leerlingen kansen om het gewoon onderwijs te blijven volgen. Door te compenseren zie je hen vaak openbloeien.

Via jullie ondersteuning kan er sneller ingespeeld worden op de zorg en begeleiding die kinderen nodig hebben zodat ze zich weer kunnen focussen op hun talenten in plaats van op hun tekortkomingen!

Super hoe jullie de leerlingen terug plezier geven in het lezen en schrijven! Wat voor sommigen een enorme opgave is om het zelf allemaal te lezen, maken ze nu ook kennis met goeie boeken, kunnen ze makkelijker de theorie onthouden.

Het is een enorme hulp voor de lln. In het begin is het vaak even doorzetten, maar na een tijdje is het ongelooflijk hoeveel meer zelfvertrouwen ze krijgen door het werken met de computer.

ZO KAN HET OOK

Ontdek met deze video's hoe de redelijke aanpassingen het verschil maken.
Sensibiliseer je team.

Ridder in nood, één letter
maakt het verschil.

ADIBoeken en
Luisterboeken.

www.adibib.be

www.luisterpunt.be

ADIBib: de juiste tools,
voorleessoftware
in de klas.

www.adibib.be/waarom

ADIL

Met dit oefenboek leer je stap voor stap voorleessoftware en ADIBoeken gebruiken aan de leerling.

www.adibib.be/begeleiding/adileerwerkboek

